

Učiteljskemu Tovarišu!

„Učiteljski Tovariš“, ave!
Pomemben si doživel dan,
dan, zate poln časti in slave,
za vso Slovenijo krasan!...

Nastopa danes pol stoletja,
kar pod noge si pot ubral
ter pri tovariših zavetja
po mestih in vaseh iskal.

Sprejemal rad te je pod streho
tovariš star že ali mlad,
saj ti bodrilo in uteho
vsakomur si prinašal rad!

Kolegom mlajšim bil učitelj
nevtruden si, goreč in vnet;
starejšim veren tolažitelj,
ko jih pestil je zlobni svet!

Za narod, svobodo, omiko
povzdigoval si vedno glas,
koristil šoli si veliko,
boril vsekar za nje se spas!...

Zaman ni bilo tvoje delo,
zaznava veliki se dan,
ko vse učiteljstvo veselo
za vzore tvoje gre na plan!

Svobode zora, le zasveti,
izgine beda naj iz šol,
veseli klic in srčno vneti
zaori čez goró in dol:

„Učiteljski Tovariš“, ave!
Med nas še dolgo hodi ti,
kot v mračnih, tudi v dnevih slave
prijatelj zvest nam bodi ti...

Janko Leban.

Učiteljskemu Tovarišu k 50 letnici.

Let petdeset! —
Mož resnih odposlanstvo, glej,
se bliža ti. Z gorá, dolin,
od morja so prišli, iz srca
in skrajnih domovine mej,
da za tovarštvo prevzesto
ti zlati križ pripno v spomin. —
A kaj je to?
Na tvojih prsih ni prostora
za še tak mal zaslužni križec,
saj križ pri križu se blesti
na njih. Oj, to so težki križi,
ki z nami si jih nosil ti.
Drži se jih solzá morjé,
drži se tema jih trpljenja,
drži obup se jih, gorje,
drži prekinjenega žitja
se jih rdeča, mlada kri,
drži...
In med te križe zdaj — zlato
odlike naj pripnemo ti,
da stavimo pomnik s tem sebi? —
Kovino mrtvo drugim. Roko,
jekleno pest, srce pa tebi!

Ferdo Plemič.

Agul-Refova čestitka.

Dragi „Tovariš“!

Minilo je že dokaj časa, odkar se nisem pri Tebi oglašil; kaj je temu vzrok ni treba natanko razlagati: šola, pisarna, lastni in šolski paglavci; potem pa vsakdanje sitnosti, neprijetnosti itd.

Ni čuda, če ima človek v takih razmerah rad tudi kako izpremembo. No, in tako variacijo nam pripravljaj Ti, ko izideš dne 7. januarja 1910 v slavnostni obleki. To bo res

veselja redek dan
za ves učeči stan,
ki je ostal značajen,
ker — hlímbe ni navajen.

Pa bo tudi dan veselja posebno za vas Kranjce, ki morate pogostoma reči s Slomškóm:

„Preljubo veselje, o kje si doma,
kedo te na Kranjskem med nami pozna?“

Toda v dobi jubileja predragega nam „Tovariša“ pustimo tako žalostne vzdihne in postavimo pri tej priliki časten spomenik onim tovarišem in tovarišicám, ki so pripomogli svojemu narodu do milejših in jasnejših dni.

Tržaški in okoličanski Slovenci smo slavili dne 21. novembra 1909 petindvajsetletnico narodnega dela slovenske požrtvo-

valne žene — Karle Ponikvarjeve rojene Grmkove, sestre našega dragega Toneta Grmka. Ker je tudi ona bila učiteljica, je popolnoma umestno, da se ji ta skromen spomenik postavi ravno v „Tovarišu“,

kateremu zvestoba,
ne neha ji do groba.

Materialnemu spomeniku so besede, ki jih je govoril jubilarintji na odru v „Narodnem domu“ v Trstu tovariš Št. Ferluga, ki je nastopil v momentu, ko je hvaležno občinstvo s cveticami obsipalo priljubljeno slavljénko.

Govoril je:

Velecenjena gospa slavljénka!

Glej, to življenje in vrvenje,
veselje to, to hrepenenje
po izobrazbi in oliki!
Odkod uspehi ti veliki?
Kdo li za to se trudil je?
Med prvimi čast Tebi gre!

Pred petindvajsetimi leti,
ko bila si še med dekleti,
na odru „si“ pričela delo,
ki rodu je srce ogrelo
za to prebila mnogo si:
Grenkosti, žalosti, skrbi.

A ljubav in zvestoba Tvoja
do roda ni se bala boja
„Naprej, k svetlobi, le navzgor!“
le to je vedno Tvoj bil vzor. —
Ti delala si in trpela
ter vroče, iskreno želela,
da prišla bi kdaj doba zlata,
ki dvigne nam, osreči brata.

Zato necoj se napolnilo
gledališče je, da bi slavilo
preljubo svojo Dragico,
ki bije ji srce zvesto
za narod svoj in ono vse,
kar dviga kvišku mu srce.

In jaz — nekaj Tvoj sotrpín —
in kár je zbranih tu družin,
ti kljéčemo iz src globin:
Bog živi Karlo Ponikvar
še mnogo, mnogo let! — Na zdar!
In narod, Tvoj, ki ljubi Te,
ker si podala mu srce,
poklanja v dar Ti cvetke te
Njih vonj hvaležnosti je znak,
ključ: V zvestobi, ljubavi enak
naj Tebi bo Slovenec vsak!

Dne 8. septembra 1909 je postavilo „Učiteljsko društvo za tolminski okraj“ skromen spomenik našemu tovarišu Andreju Volariču v rojstnem njegovem trgu — prekrasnem Kobaridu.

Kako se je slavnost vršila in izvršila v čast Kobaridu in vsemu učiteljskemu stanu, to smo vse čitali po raznih časopisih.

A da bo spomin vrlega tovariša še dolgo, dolgo živel v naših srcih, se mi zdi primerno, da objavim besede, ki jih je govoril ob odkritju spominske plošče na rojstnem domu pokojnega Volariča tovariš Št. Ferluga. — Slovenijo tako-le:

„Slavček teh krasnih in jasnih gora —
naš ljubljénec Gregorčič — pravi nekeje v svojih pesmih:

„Kar mož nebesa so poslala,
da večnih nas otmo grobov,
vse mati kmečka je zibala,
iz kmečkih so izšli domov.“

Res, človeški rod ima mnogo grobov,
a največ jih pozna ubogi, zatirani, a miljeni
narod slovenski.

On je tisti pastork, ki mu niti ljudskih
šol ne privoščijo.
Vsakdanjih skrbi in težav pa ima tudi
obilo.

Kdo pa mu pomaga vse to prenašati?
Kdo ga rešuje teh temnih, grozno zijajočih
grobov?

Odpri pesem Volaričevo! Zapo, zavoraj
jo! Poslušaj nje mile, nežne akorde,
in uteši se ti srce, zavaja ti duša in vse
tvoje čute objame neka rahla, tajinstvena
moč.

Pesem Volaričeva je znana in se rada
poje po vsi krasni slovenski domovini! Priljubila
se je prostemu narodu in omikanim slojem.
Povsod se časti s to pesmijo njega,
ki ji je bil ustvaritelj.

In mi, ki smo prišli v ta divni planinski
svet, v ta krasni Volaričev rojstni kraj,
smo pokazali, da znamo častiti in slaviti
zaslužne može!

Zato pa: Slava njegovemu spomínu,
slava njegovemu osivelemu roditelju, a tudi
pričujoča hčerka in sin bodita ponosna na
svojega očeta, slava in čast zavednim Kobaridcem,
ki svoje vredne sinove časte in slave!

In slava zdaj, hišica, tebi naj bo,
kjer žitje Andreju je dalo nebo!
On narodu svojemu zvest bil je sin
in njemu zapustil prelep je spomin;
dokler bode pesem Andreja se pela,
slovenskemu rodu bo slava donela!

In če bomo prepevali zares navdušenih
src in v bratski slogi Volaričevo veličastveno
skladbo „Slovenski svet ti si krasan“, nam
zasije dan sreče!

Ker dobiš za jubilej od vseh strani
mного gradiva, želiš, dragi „Tovariš“, da
smo kolikor se da kratki; toda ko gre za
naš konvikt, nič ne škoduje malo konflikta.
Hočem namreč omeniti, da naj tisti, ki rad
žrtvuje za eno ali drugo društvo, navrže še
za konvikt nekaj! Seveda ga je treba primerno
za to pridobiti.

Tako sem jaz primoral prijatelja —
ko je že precej segel v žep za druga društva,
naj se spomni našega konvikta.

To se je zgodilo z obljubo, da „pride
še“, zato mu želim mnogo posnemalec!

A jaz na jubilejski dan
želim iskreno, da naš stan
učil bi, vzgojeval mladino
in z njo osrečil domovino!

Agul-Ref.

Nekaj spominov na pokojnega Mateja Močnika.

S pokojnim Močnikom sem se bil seznanil slučajno. Bil je že v pokoju in je takrat stanoval v Špitalskih ulicah. Stanoval sem pozneje nekaj mesecev pri njem. Stanoval sem plačeval nekaj malega na mesec. Navadno pa mi je dal to pozneje nazaj, za zemlje, za zvezke itd. Bil sem se prehladil in dobil hud kašelj. Pa mi reče: „Pijte ribje olje!“ — „Pil bi ga, pa ga nimam,“ odgovorim. — „Pa mi je dal denar za ribje olje. Taka dobrotá pa njegovi kuharici ni bila po volji. Postala mi je zagrizena nasprotnica, in čez nekaj mesecev rečem Močniku: „Žal mi je, toda iti moram drugam! Prepričaj me, pa tudi vam to ni ljubo.“ — „Tudi meni je žal,“ odgovori, „toda kaj hočem?“ Težavno je za staro samca! Dobim staro, je sitna; dobim mlado, je muhasta ali pa — zaljubljena. Ta je stregla moji rajnici sestri v njeni bolezni, zato potrpi z njo.“

Odšel sem drugam, ostala pa sva tudi pozneje prijatelja. Tudi v Koper na učiteljske mi je večkrat poslal kak goldinar. Pozneje mi je svetoval, naj grem službovat na Ciril-Methodovo šolo v Trst, kjer sem bil štiri leta. Takrat mi je rekel: „Po mojem mnenju nimamo Slovenci bolj koristne in plemenite družbe kakor je družba sv. Cirila in Metoda.“

Zjutraj je šel Močnik navadno v cerkev, potem pa na izprehod pod Tivoli ali na Rožnik.

Okolo 9. ure je prišel domov. Potem je kaj pisal ali pa poučeval učence, ki jim je v šoli škripalo. Znal je dobro latinski, zato so tudi gimnazijci zahajali k njemu. Učil je brezplačno. Poučeval je tudi tri Bošnjake, ki sem jih bil pripeljal iz Banjaluke. Takrat sem ga bil spoznal.

Pisal je tudi v časopise, posebno v „Učit. Tovariša“ in v „Slovenca“. Časih je tudi nadomestoval „Slovenčevega“ urednika. Seveda, takrat ni bil boj med časopisi, zlasti med slovenskimi, tako krvav kakor je v sedanji dobi.*

Pridno so obiskovali Močnika tudi siromaki. Razdal je vse. Omenim naj posebe dogodek, ki sem mu bil sam priča.

Bil je mrzel zimski dan. Močnik je stanoval v Špitalskih ulicah. Pa pride k njemu siromašna žena srednjih let in ga prosi: „Vdova sem, imam majhne otroke, pa se nam prav slabo godi. Otroke zebé še ponoči, ker nimajo dovolj odeje. Prosim, če mi morete kaj pomagati!“ — Močnik je bil v zadregi in reče: „Hm! Rad bi pomagal, pa — kaj naj vam dam? Denarja nimam, odeje pa imam sam malo.“ — Nekoliko pomisli in se zagleda v preprogo sredi sobe. Potem reče prosilki: „Ali bi mogli porabiti kos preproge za odejo?“

„Ó, prav dobro bi bilo, gospod, samo škoda je je“, odvrne žena. „Tako le bova naredila: Polovico preproge dobite vi, polovico pa je ostane meni.“ Prereže preprogo čez sredo in jo da polovico ženi, ki se ganjena zahvali in odide. Ko je kuharica zagledala le polovico preproge na tleh, je nekaj godrnjala. Moj sostanovalec pa mi je pošepetal: „Gospod je tako naredil kakor sv. Martin!“

Pokojni Matej Močnik, učitelj v Ljubljani, je bil svoj čas tudi c. kr. okrajni šolski nadzornik (menda za kamniški okraj).

* Izjema je bila „Laibacher Schulzeitung“, s katero nista bila prijatelja Močnik je pač poznal Nemce.

Lepega poletnega dne koraka Močnik iz Ljubljane po Dunajski cesti. Bilo je vroče. Močnik, originalen mož, si misli: „Lepo priliko imam za knajpanje.“

Ne bodi len, sede na občestni kamen sezuje črevlje, jih obesi na palico in vrže čez ramo. Nekaj časa je šlo dobro, brez neprilike. Pridruži pa se mu orožnik, pravi orožnik, s puško in bajonetom. Pa ga pobara: „Hej, prijatelj, kam pa?“ — „Sole grem nadzorovat,“ odvrne mu Močnik. — „Tako! Kdo pa ste? se začudi orožnik. — I, kdo! Učitelj sem in šolski nadzornik, pa grem nadzorovat šole. Ali je to kaj čudnega?“ — Orožnik ga pogleduje neverjetno in reče: „Imate morda legitimacijo?“ — Močnik se nasmeje in reče: „Blížava se župnišču. Tam dobite legitimacijo, kar pojdite z menoj!“ Rečeno storjeno!

Orožnik je dobil potrebno pojasnilo. V zadregi se je opravičeval. Močnik se je sladko smejal.

Če je še kdaj hodil bos po veliki cesti, tega pa ne vem.

Ivan Kiferle.

Glad.

Razburjen je planil v nezakurjeno mrzlo sobo in je sedel na stol, da je zaškripalo pod njim. No! Čudno je, da je stol zaškripal, in čudno ni, da je zaškripal. Čudno zato, ker je bil Bogomir, ki je sedel nanj, čudovito lahak, ni pritiskal dosti nanj, čudno pa ni bilo, da je zaškripal zato, ker je bil stol star in že ves črviv.

Podprl si je glavo in zamrmral: „Kakšne oči, kakšne oči! To je bil pravi, čisto pravi glad. Natanko tako gleda! O, poznam njegove oči!...“

Pravkar je bil na trgu. Doma v sobi je bilo zatohlo in mrzlo, zato je šel na zrak. Tedaj pa je zagledal pred pekovo izložbo dečka. Izmučen, izžet mu je bil obraz kot citrona. Kje pa je pisano, da naj bo na vsakem obrazu, četudi je mladeničev, otroški, pisana mladost?

In z dečkóm je tajno hodil spremljevalec. Ta ni bil nič konkretnega, ni bil oseba, a kazal se je na dečku vsepovsod. Režal se je in švilgal okolo inokolo dečka. Slab, hudomušen družabnik! Bogomira je jelo zanimati njegovo hudobno lice. Poznal ga je sicer že precej dobro, ampak tako v obraz mu ni še gledal kot prav ob tem trenutku. Vsesal se je bil dečku v izmučeno telo. Videl je pošast pomežikavati z belimi očmi: Kaj nisem prijeten družabnik? Dečkove oči so se uprle v izložbo. Zaiskri se je hudobnemu spremljevalcu oko. Zasepetal je in dražil fantove misli: „Kaj, če vzameš peku zemljo! Zato ne bo obubožal, a ti imaš pravico, ker si lačen. Vzemí, ostavim te potem!“

Vztrepetalo je dečku suho telo, zadrževala je njegova roka. „Mati, kje si?“ je zasepetal pridrušeno. „Ljudje, kje ste?“ je kričal njegov izmučeni obraz. „Pomagajte!“ je klicalo njegovo vse. Pa ni bilo ne materne ne ljudi. Nikogar sploh ni bilo.

Takrat je Bogomir jel stikati po vseh žepih. Pomagal bi bil rad, pa sam ni ničesar imel. Lačen je bil sam. V tem pa je že videl dečkovo roko, ki se je iztegnila — postal je tat. Zbežal je tedaj domov v mrzlo, nezakurjeno sobo, sedel na stari stol, da je zaškripal pod njim, mislil in mrmral: „Kdo pa je pravzaprav vzrok, da je deček postal tat? Ali jaz, ki mu nisem imel kaj dati?“ In je izvlekel iz miznice svoj dnevnik in je zapisal vanj svoj odgovor.

Kdo je kriv? Vi, ki ne poznate usmiljenja, vi, ki ne veste, da glad hudo de, vi ljudje, neusmiljeni ljudje! Koliko človeških življenj bi bilo rešenih, da vi, ki lahko pomagate, poznate usmiljenje, da vi, ki lahko daste, ki imate sami dosti, veste, da glad hudo de.

Lačen sem, lačen sem! Na vašem pragu stoji siromak in prosi. Teško je povedal, da je lačen, a glad je slab družabnik. Moral je prositi. Kaj bi ne šel potem potolažen po težkem svojem potu dalje, ko bi vi storili svojo dolžnost? Glad hudo de! —

Bogomir se je vzdramil iz težkih misli, zakaj na sosednji postelji je nekdo globoko vzdihnil.

„Ivo, ali si že doma? Glej niti videl te nisem,“ je izpregovoril. „Kaj vzdihuješ? Videl nisi tega, kar sem videl jaz, in bodi vesel!“

Ivo se je dvignil v postelji. „Vesel, praviš? Kako le, povej mi, ljubi moj! Tu v duši je nekaj! Kvišku me žene s tako čudno silo. Razmišljam, ugibljem. Nekaj velikega bi rad storil. Premenil bi rad v življenju to